

OBITUARI: MONTSERRAT ROS (1943-2018)

XAVIER ESPLUGA
Universitat de Barcelona
xespluga@ub.edu

A Montserrat Ros i Ribas (1943-2018), responsable editorial de la Fundació Bernat Metge (FBM) durant més d'un decenni, la passió per la poesia, la vocació traductora i l'amor incondicional per la llengua li venien de família. El seu pare, Josep Ros i Artigas (1907-1998), amic dels poetes Carles Riba, Josep Palau i Fabre i de Sebastià Sánchez Juan, a banda d'altres gèneres, ja havia conreat la poesia abans de la Guerra Civil i, després de la contesa, també fou recreador de goigs i d'altres modalitats de poesia i de teatre religiós. En el camp de la traducció, Ros i Artigas s'havia distingit com a anostrador d'obres de diversos autors de llengua anglesa, aparegudes en les 'Edicions de la Rosa dels Vents' que havia muntat Josep Janés l'any 1934: el *Mig minut de silenci* de Maurice Baring (1936), *La Garden party* de Katherine Mansfield (1937), *Torrents de primavera* d'Ernest Hemingway (1937) o la poesia de Shelley dins la col·lecció de 'Lírics Anglesos' (1938). Després de la Guerra, en aquell període denominat "dels anys més difícils", fou responsable (juntament amb Joaquim Civera i Sormaní) de la versió castellana de la novel·la històrica *Robert Peckham* del neocatòlic anglès Maurice Baring, apareguda per a l'efímera editorial barcelonina d'Ediciones de la Gacela (1942).

No és estrany, doncs, que una jove Montserrat Ros, que havia estat alumna de Jaume Berenguer a l'Institut Verdaguer, s'apuntés als estudis de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona i en seguís l'especialitat de Filologia Clàssica, complementant la seva formació amb el seguiment dels cursos promoguts pels Estudis Universitaris Catalans. Després de llicenciar-se, Ros inicià la seva trajectòria professional, que se centrà en el món de la docència (a l'Institut-Escola Miquel Costa i Llobera), de l'edició i de la traducció, avalada en tot moment pel seu extraordinari coneixement de la llengua catalana, que, per exemple, la féu col·laborar en l'*Atlas lingüístic del domini català*, impulsat per Antoni Maria Badia i Margarit i Joan Veny.

Començava a col·laborar en la revisió editorial dels volums de la *Col·lecció d'Escriptors grecs i llatins* de la FBM l'any 1968, quan aquesta institució era dirigida per Josep Vergés, de qui fou fervent admiradora. Poc després, el 1971, publicava el seu primer article científic, firmat amb Joaquim Viaplana, sobre la història política del segle IV, al desaparegut *Boletín del Instituto de Estudios Helénicos*.¹ Tanmateix, fou el sector editorial on Ros trobarà el seu encaix professional: de 1988-1998 fou redactora i correctora de Curial Edicions Catalanes i, des de 1998

---

¹ Ros, Viaplana (1971).

fins a la seva jubilació, esdevinguda l'any 2008, es feu càrrec de la direcció editorial de la FBM, en substitució de l'admirat Miquel Dolç, i de la Fundació Bíblica Catalana. Durant tots aquests anys, Montserrat Ros es lliurà en cos i ànima a la benemèrita tasca d'assegurar la continuïtat de la FBM, amb una tenacitat, competència i determinació que han estat lloades per tots els qui hi tingueren tractes.

En l'àmbit de la *Col·lecció*, Ros també hi participà com a traductora,² oferint la versió catalana d'obres de la literatura grega, sovint en col·laboració amb altres estudiosos que n'establien el text. La seva primera iniciativa foren els dos volums de les *Faules d'Isop* (1984 i 1989), amb la introducció i l'establiment del text a càrrec de Francesc Cuartero, amb qui Ros col·laborà en més d'una ocasió; en el marc de la col·lecció de literatura intertestamentària que promovia la Fundació Bíblica Catalana aparegué *Josep i Àsenet*, un relat de ficció grec d'àmbit egipci del segle II dC, que Ros publicà en col·laboració amb Pius-Ramon Tragan. Tanmateix, on han quedat més clarament plasmats tant el seu mestratge lingüístic com la seva excel·lència traductora han estat en els tres primers volums de la *Iliada* de la FBM (2005, 2007, 2009), amb la introducció i el text fixat per Cuartero i les notes i apèndixs il·lustratius a càrrec de Joan Alberich. Aquests tres volums, la continuïtat dels quals és incerta, recullen mitja *Iliada* (cants 1-12) i han cobert un buit en el camp del estudis clàssics que arrossegàvem des de feia massa (malgrat comptar amb les conegudes versions de Peix, Balasch i Alberich). Sigui quina sigui la sort final d'aquesta *Iliada* de la FBM, està prevista una publicació integral del poema homèric en la traducció de Ros, que, potser, apareixerà sota un altre format i en una seu diferent.

Montserrat Ros fou una 'purista' de la llengua, en la millor accepció del terme, una persona lliurada al perfeccionament, correcció i justesa del registre lingüístic i estilístic emprat en les traduccions dels clàssics. Les intenses preocupacions per la llengua motivaren la seva participació, en companyia de Joan Alberich, en diverses iniciatives orientades a dotar al català dels instruments necessaris per traduir convenientment els clàssics, especialment en el camp dels noms propis i dels tecnicismes. A la primeria dels anys 90, Alberich i Ros ja presentaren dos treballs preliminars sobre els problemes d'adaptació dels noms clàssics: "La didàctica de l'accentuació del llatí i la seva repercussió en la transcripció al català dels noms clàssics" que aparegué als *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins* (1990),³ i "Transcripció i transliteració dels noms dels principals vasos grecs" a *Faentia* (1992).⁴ És, emperò, més conegut l'imprescindible *La transcripció dels noms propis, grecs i llatins* (1993), novament amb Joan Alberich i la col·laboració de Joan Morera, obra que constitueix tothora un instrument de referència, insubstituïble i de consulta obligada per a tothom

² Per la seva activitat com a traductora, vegeu Franquesa, Gestí (2011); Bacardí, Godayol (2013).

³ Alberich, Ros (1990).

⁴ Alberich, Ros (1992).

que es dediqui als estudis clàssics.⁵ Finalment, en els darrers temps (2015), també va col·laborar en l'equip de professionals que, sota la direcció d'Alberich i Cuartero, van poder elaborar –finalment– el *Diccionari grec-català* d'Enciclopèdia Catalana,⁶ obra que ha cobert una de les mancances seculares de la nostra tradició i que ens ha servit per posar-nos al mateix nivell que les cultures que ens envolten.

Ros haurà de ser recordada pel seu nivell d'exigència i d'autoexigència exemplar, aplicat al català de les traduccions de la FBM i al treball editorial, moguda en tot moment per la voluntat inexorable d'oferir la millor de les versions, la més pulcre i impecable de les edicions. En aquest sentit, Ros ha estat una persona imprescindible a l'hora d'assegurar la continuïtat històrica de la tradició editorial de la FBM. Digna successora i continuadora de Vergés i Dolç, Ros ha dut a terme una tasca fonamental en un país i en una cultura com la nostra, maltractada per tantes atzagaiades. De la generació anterior –la del seu pare, per entendre'ns – Ros va saber recollir-ne l'esperit missional de “salvar-nos els mots” per poder transmetre als seus successors al capdavant de la FBM, membres d'una generació més jove, el pòsit institucional d'una tradició ara ja quasi centenària. Que la trajectòria de Montserrat Ros no hagi tingut el reconeixement institucional, acadèmic o col·legial que hauria requerit no deixa de ser una de les tantes anomalies que escandeixen la història cultural del nostre país.

BIBLIOGRAFIA

- ALBERICH, J., ROS, M. (1990), “La didàctica de l'accentuació del llatí i la seva repercusió en la transcripció al català dels noms clàssics”, *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 31, 283-288.
- ALBERICH, J., ROS, M. (1992), “Transcripció i transliteració dels noms dels principals vasos grecs”, *Faventia* 14/1, 63-68.
- ALBERICH, J. (2018), “Montserrat Ros i Ribas, in memoriam”, *Auriga. Revista de divulgació del món clàssic* 91, 16-17.
- ALBERICH, J., ROS, M., MORERA, J. (1993), *La transcripció dels noms propis grecs i llatins*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana (Biblioteca Universitària 13).
- BACARDÍ, M., GODAYOL, P. (2013), “3.6. Polígrafes” a *Les traductores i la tradició. 20 pròlegs del segle XX*, Lleida, Punctum, 55.
- CUARTERO, F.J. (1992), “Joan Alberich i Montserrat Ros, La transcripció dels noms propis grecs i llatins”, *Faventia* 14/1, 100-105.
- Diccionari grec-català* (2015). *Diccionari grec-català. D'Homer al segle II dC. Dirigit pels professors Joan Alberich i Francesc J. Cuartero i redactat per Joan Alberich, Jaume Almirall, Xavier Crosas, Francesc J. Cuartero, Josep Granados, Joan Andreu Martí, Daniel*

---

⁵ Alberich, Ros, Morera (1993). Em permeto de suggerir d'acompanyar la consulta d'aquesta obra amb la memorable recensió de Cuartero (1992).

⁶ *Diccionari grec-català* (2015).

- Ramon i Montserrat Ros*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana - Fundació Institut Cambó, Barcelona.
- FRANQUESA, M., GESTÍ, J. (2011), "Ros i Ribas, Montserrat" a M. Bacardí, P. Godayol., *Diccionari de la traducció catalana*, Vic, Eumo Editoria 2011,
- HOMER (2005), *Iliada. Vol. I [Cants I-IV]. Text grec revisat i apartat crític de Francesc J. Cuartero i Iborra. Traducció de Montserrat Ros i Ribas. Notes a la traducció i mapes de Joan Alberich i Mariné*, Barcelona, Fundació Bernat Metge.
- HOMER (2007), *Iliada. Vol. II [Cants V-VIII]. Text grec revisat i apartat crític de F.J. Cuartero i Iborra. Traducció de Montserrat Ros i Ribas. Notes a la traducció de Joan Alberich i Mariné*, Barcelona, Fundació Bernat Metge.
- HOMER (2009), *Iliada. Vol. III [Cants IX-XII]. Text grec revisat i apartat crític de F.J. Cuartero i Iborra. Traducció de Montserrat Ros i Ribas. Notes a la traducció de Joan Alberich i Mariné*, Barcelona, Fundació Bernat Metge.
- ISOP (1984), *Faules. Vol. I. Text revisat i introducció de Francesc J. Cuartero. Traducció i notes de Montserrat Ros*, Barcelona, Fundació Bernat Metge.
- ISOP (1989), *Faules. Vol. II. Text revisat i introducció de Francesc J. Cuartero. Traducció i notes de Montserrat Ros*, Barcelona, Fundació Bernat Metge.
- JOSEP I ÀSENET (2005), *Josep i Àsenet. Introducció, text grec revisat i notes de Pius-Ramon Tragan. Traducció de Montserrat Ros i Pius-Ramon Tragan*, Barcelona, Editorial Alpha (Literatura intertestamentària 4).
- ROS, M., VIAPLANA, J. (1971), "Algunes cales a la història política de la Grècia del segle IV", *Boletín del Instituto de Estudios Helénicos*, 5/1, 27-44.